

(O-)ZE-TO = (O-)KJE-TO = (ΩΣ) ΓΕΝΤΟ

Посветувајќи го овој мој краток филолошко-лингвистички прилог во траен спомен на добриот професор и драгиот колега пок. Милан Грошељ, се потсетувам на пријатно проведените часови во Копенхаген на крајот од летото 1954. година при одржувањето на II-иот меѓународен конгрес на класичните филолози.

Нашето списание го печатеше тогаш своето IV годиште и во неговиот 2. број мојата расправа за така наречената трагична катарса под наслов „Παθημάτων καθαρίσιν или πραγμάτων σύστασις v“¹ што беше подготвена и пријавена како реферат за тој конгрес. Немајќи ја среќата да го прочитам рефератот на самиот конгрес, зашто Управата на конгресот беше решила да не се читаат на конгресот реферати од учесници што не се членови на едно научно друштво зачленето во Меѓународната федерација на класични студии (FIES), сепак го имав задоволството да го чујам мислењето за него од благородниот Милан Грошељ. Тој најде време во вечерните часови, по прочитаните реферати и одржаните дискусии на конгресните сесии, да го прочита мојот реферат и да ми го соопшти своето мислење.

Не можам да ги заборавам тие часови од Копенхаген, Милановото интересирање за проблемот и неговото големо разбирање и изразено одобрување. Тоа за мене беше прво макар и само усно и интимно изразено признание.

Ценејќи го тоа негово искрено мислење, како и неговото подоцнешно настојување да одржам во врска со моите студии околу Аристотеловата Поетика и едно предавање во Академијата, не можам да не го споменам неговото видно учество со повеќе лингвистички и филолошки прилози во првите десетина годишта на нашето списание. Неговите етимолошки толкувања на разни грчки и латински зборови, а пред сè на поголем број Хесихиеви глоси, ќе останат кај нас, а и надвор од нашата земја, драгошен прилог кон античките студии на еден наш вреден и одличен познавач на латинскиот и грчкиот јазик.

*

Прилогов што му го посветувам на пок. Милан Грошељ завлегува во областа на микенологијата. Се работи за еден *ἀπαξ λεγόμενον* од пилската плочка Vn 130. — Изразот *o-ze-to*, како и некои други микенски изрази што започнуваат со *o-* или со *jo-*, ја крие во својот 1. слог или а) релативната заменка *δ* (она) што (во акузатив сингулар како објект на следната глаголска форма) или б) адвербот *ώς* „како (што“) ¹. Во вториот дел, т. е. во формата *-ze-to* (како што е бележена уште во првите транскрипции и кај што слогот *-ze-*, според Л. Р. Палмер, Е. Риш и според мене, е силабограм со кој се обележува палаталниот слог *ke* одн. *kje*) би се криел глаголскиот облик *κεῖτο* или *γέντο*, како што мислел

¹ В. Documents², 563, s. v. *o-* и 549, s. v. *jo-*.

Л. Р. Палмер². Ц. Чадвик³ ја спомнува само идентификацијата γέντο (за κείτο ни збор!).

Формата γέντο е позната уште од Хомеровата Илијада (употребена на 5 места: Θ 43, Ν 25, 241, Σ 476, 477) а и од глосата кај Хесихија γέντο· ἔλαβεν· ἀνέλαβεν. За објаснување потеклото на овој збор драгоцени се Хесихиевите глоси γέμοις νυ· λαβέ. Κύπριοι. . .,⁴ ἀπόγεμε· ἀφελκε. Κύπριοι и ὕγγεμος· συλλαβή. Σαλαμίνιοι. Од нив се гледа дека зборот одн. глаг. основа γεμ- со значење „фаќа, зема“ му припаѓа на стариот кипарски (одн. ахајски) дијалект. Врската на аркадо-кипарскиот дијалект со стариот микенски (грчки) одн. со „ахајскиот“ од микенската епоха со право се смета за директна. Таа се докажува и со фонетскиот, и со морфолошкиот и со лексичкиот материјал⁵. Хомеровиот јазик, од друга страна, во својот најстар фонд, е најтесно поврзан со кипарскиот и може да се смета како директен наследник на „ахајскиот“ од микенската епоха, а самиот Хомер како потомок на старите Ахајци (т. е. од кипарско потекло, можеби од градот Саламина на Кипар). — Кажувањето на Хесихија дека зборот ὕγγεμος (= συλλαβή) е „саламински“ треба да се разбере дека е *кипарски* (тоа се потврдува со потеклото на другите 2 глоси: ἀπόγεμε и γέμοις νυ за коишто се вели дека се *кипарски*). Што се однесува до толкувањето συλλαβή, се гледа дека зборов овде не значи „слог“ ами σύλληψις=ἐγκυμοσύνη (cf. Hes. γέμειν· κύειν и Men. frg. 1085=939 — συλλαβή τέκνου).

Етимолошкото објаснување и поврзување со глаг. γέμω „полн сум“, со средноирското *gemel* „вериги, окови“, со летон. *gūmstu, gūmt* „фаќа“ и со ст. сл. жьмѣ, жѣти „стега, стиска“ кај Ј. Фриск⁶, можат да се сметаат за убедливи.

*

Што се однесува до микенската форма *-ze-to*, треба да се каже дека од предложените идентификации кај Палмер (κείτο или γέντο) кај Ц. Чадвик е цитирана само идентификацијата γέντο со изразено сомнение по однос на слогот *-ze*⁷. Туку да го разгледаме целото место кај што е употребен изразот *o-ze-to!* Тоа гласи:

Vn 130, 1 *o-ze-to, ke-sa-do-ro, *34-to-pi*

2. $\left\{ \begin{array}{l} \text{pa-ro} \\ \text{a-ke-a}_2, \text{ me-ta-pa, pe-ri-te. . .}^8 \end{array} \right.$

² *The Interpretation of Mycenaean Greek Texts*, Oxford 1963, p. 440.

³ *O. c.*, 593, s. v. *-ze-to*.

⁴ Вака гласел текстот според конјектурата на К. Лате; ракописите тука бележат γέννου· Κύπριοι, και λάβε και καθίζε (К. Лате читал во ркп. γέννοι м. γέννου); γέννου емендирано во γέμου од О. Хофман.

⁵ C. J. Ruijgh, *L'élément achéen dans la langue épique*, Assen 1957, passim.

⁶ *Griech., etym. Wb.* s.v.

⁷ *Documents*², I. c.

⁸ E. L. Bennett & J. — P. Olivier, *The Pylos Tablets Transcribed*, Roma 1973, 254.

Следуваат 11 редови со ознаки на места во локатив зад коишто се наоѓа повторен секогаш предлогот *pa-ro* со датив (или можеби инструментал) на 1 антропоним, од кај што може да се заклучи дека во вториот ред пред ознаката на место *te-ta-pa* (= Μετάπει) зборот *a-ke-a₂* треба да означува предмет (ἄγγεα?)⁹ што треба К. да го земе *kaj* (=og) некој *Пери(н)ӣ* (?).

Зборот *pa-ro* е написан над *pe-ri-te* поради немање простор во редот пред тоа име, а може да се востанови со сигурност според аналогијата од следните 10 пати повторени *pa-ro* пред 1 (лично) име. — Зборот *ke-sa-do-ro* во првиот ред го претставува субјектот (лично то име К. како и неговиот женски пандан *Ke-sa-da-ra* познати се од неколку пилски и кноски натписи), а формата **34-to-pi* е еден инструментал плурал (од име на место) со аблативно значење и го означува местото *og kage iiii* е К. Од целиот контекст се гледа дека *-ze-to* е форма од глагол со активно (транзитивно) значење и дека не може да се идентифицира со *ке̄то* „лежи, се наоѓа“ коешто има интранзитивно значење. Тоа значи дека е повеќојатна и сосем возможна идентификацијата со *γέντο*: неговото активно значење „фати, зеде, доби“, познато од Хомер и потврдено со спомнатите Хесихиеви глоси, на тоа место најарно би одговарало. Изразеното сомнение кај Ц. Чадвик, I. с., произлегува од неговиот став, дека серијата силабограми условно бележени со *za, ze, zo* уште при првото дешифрирање, би имала вредност на африкати *ца, це, цо*. Меѓутоа, мене ми е одамна јасно, како впрочем и на Е. Риш, па и на Л. Р. Палмер при сето негово колебање, дека тука се работи за силабограми со палатална вредност *kja* (=ka), *kje* (=ke), *kjo* (=ko), што најјасно се потврдува со дублетите *ke-i-ja-ka-ra-na: ze-i-ja-ka-ra-na a-ke-ti-ri-ja: a-ze-ti-ri-ja* итн.¹⁰

Досега не е најдена дублета **ke-to = -ze-to*, што не мора да значи дека *-ze-to* не би можело да се идентифицира со *γέντο*. Од нашата пракса јасно е дека слогот *ke* одн. силабограмот *ke* може да се смета и како палатален, а не само како веларен, и да се меша, во микенското линеарно Б писмо, со палаталниот силабограм *ze = kje* (спор. ги слоговите *za = kja* во *ka-za = kakja = χαλκ(ε)-ja*, *ai-za = ai-kja = αιγ(ε)ja*, *zo = kjo* во *ka-zo-e = ka-kjo-e = κακ(ι)jοες*¹¹). Според тоа нема никаква фонетска тешкотија за идентифицирањето *ze-to = kje-to = ke-to = γέντο*, кога и контекстот тоа го потврдува, а кипарските глоси и Хомер се најарен доказ дека архаичната хомерска форма *γέντο* спаѓа во најстариот фонд на хомерскиот дијалект, во ахајскиот од микенската епоха, што сега со формата *-ze-to = kje-to = γέντο* се потврдува како точна.

Скопје.

М. Д. Петрушевски.

⁹ Cf. *Documents*², 529, s. v. *a-ke-a₂*.

¹⁰ М. Д. Петрушевски, *Révision de la translittération des syllabogrammes 17 (za) 20 (ze), 74 (zo) et 79 (zu)*, во *Colloquium Mycenaeanum* 1979, Université de Neuchâtel, 259—265.

¹¹ О. с., p. 263.

R É S U M É

M. D. Petruševski: (O-)ZE-TO = (O-)KJE-TO = (ΩΣ) ΓΕΝΤΟ

Le bref article représente une contribution linguistique et philologique en faveur de l'identification de *-ze-to* = *-kje-to* = *-*ke-to* = γέντο. Le doute de J. Chadwick exprimé pour la syllabe *-ze* = γε provient de son hypothèse concernant la valeur phonétique du groupe des syllabogrammes conventionnellement notés par *za*, *ze*, *zo*, *zu* (?): J. Chadwick croit, en effet, que la valeur phonétique de *z-* en est une affriquée (= *ts*).

L'auteur de l'article précédent souligne que la valeur phonétique de la syllabe *ze-* dans la forme *o-ze-to* de PY Vn 130,1 serait vélaire et qu'elle pourrait être prononcée comme une palatale aussi, ce qui se confirmerait par la confusion des syllabogrammes *ze* et *ke* dans les doublettes *ze-i-ja-ka-ra-na*: *ke-i-ja-ka-ra-na* et *a-ze-ti-ri-ja*: *a-ke-ti-ri-ja*.

*

L'auteur souligne aussi que la forme homérique γέντο appartient au dialecte cypriot c'.-à-d. à l'ancien dialecte achéen dont Hésychios est un témoin assez certain: ses trois gloses 1) ἀπόγεμε· ἄφελκε· Κύπριοι, 2) γέμοις νυ· λαβέ· Κύπριοι... (d'après la conjecture de K. Latte; les mss y ont γέννου, — émendé en γέμου par O. Hoffmann — Κύπριοι, καὶ λαβὲ καθίζε) et 3) ὕγγεμος· συλλαβή· Σαλαμίνοι le prouvent (Σαλαμίνοι se rapporterait selon toute apparence à la ville cypriot Σαλαμίς et non pas à l'île et sa ville homonyme Σαλαμίς, tandis que la signification de l'interprétation συλλαβή chez Hés. serait σύλληψις = ἐγρωμοσύνη, cf. Hés. γέμειν· κέειν et Mén. 1085=939: — συλλαβή τέκνου).